

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

ОРЛЕНКО Ірина Миколаївна

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни**

«СУЧАСНА КОМУНІКАТИВНА ФІЛОСОФІЯ»

**для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність А6 Спеціальна освіта**

Одеса – 2026

Орленко І.М. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Сучасна комунікативна філософія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності А6 Спеціальна освіта : Одеса, Університет Ушинського, 2026. 48 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського». Протокол №15 від 25 червня 2026 року.

Рецензенти:

– Пальчинская М.В., доктор філософських наук, професор Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

– Атаманюк З.М. доктор філософських наук, професор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Методичні рекомендації розроблено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю А6 Спеціальна освіта з метою забезпечення ефективного опанування вибіркового компонента. Видання містить анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовані джерела літератури, вимоги до результатів навчання, а також перелік знань, умінь і компетентностей, що формуються у процесі вивчення дисципліни. Наведено перелік питань для підсумкового контролю. Методичні рекомендації спрямовані на організацію аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	
Анотація навчальної дисципліни.....	
Плани практичних занять.....	
Завдання для самостійної роботи.....	
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	
Критерії оцінювання.....	
Форми поточного і підсумкового контролю.....	
Питання до заліків	
Рекомендована література.....	

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням ролі комунікації в усіх сферах людської діяльності. Глобалізаційні процеси, цифровізація соціального простору, трансформація освітнього середовища та стрімкий розвиток інформаційних технологій актуалізують необхідність формування у майбутніх фахівців високого рівня комунікативної культури, здатності до конструктивного діалогу, критичного аналізу інформації та ефективної взаємодії в умовах соціальних змін. У цих умовах особливого значення набуває сучасна комунікативна філософія як міждисциплінарний напрям філософського знання, що досліджує комунікацію як фундаментальну умову людського буття, соціальної інтеграції та розвитку демократичного суспільства.

У межах вивчення дисципліни «Сучасна комунікативна філософія» здобувачі опановують теоретичні засади сучасної комунікативної філософії, аналізують феномен комунікації як філософської категорії та універсальної форми людської взаємодії. Розглядаються етичні основи комунікації в античній філософії, зокрема етика Арістотеля, особливості комунікативного повороту у філософії ХХ–ХХІ століть, проблеми діалогу, мови та розуміння. Значна увага приділяється філософії існування М. Гайдеггера, К. Ясперса та Ж.-П. Сартра, філософії мови Л. Вітгенштейна, аналізу процесів раціоналізації суспільства у філософії М. Вебера, а також феноменологічній концепції «життєвого світу» Е. Гуссерля.

Особливе місце у структурі дисципліни займає соціальна теорія Юргена Габермаса та його теорія комунікативної дії. Розглядаються поняття комунікативної раціональності, ідеальної комунікації, дискурсу, взаєморозуміння та суспільного консенсусу. Аналізуються освітні й інклюзивні імплікації теорії Ю. Габермаса, а також функціональний аспект комунікації у системній теорії Нікласа Лумана.

Особлива увага приділяється філософії інклюзії як соціальної та освітньої концепції, цінності людської різноманітності, правам дітей з особливими освітніми

потребами та інклюзивній освіті як простору комунікації. У межах дисципліни досліджуються філософські підходи до осмислення дитинства, дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку як життєвих етапів становлення особистості, аналізується роль комунікації у формуванні життєвого світу дитини та розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами.

Окремий тематичний блок присвячений філософії комунікації у педагогічній діяльності, педагогічній комунікації як професійній компетентності, проблемам діалогу, емпатії, рефлексії та комунікативної етики педагога. Розглядаються питання взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами, філософія партнерства, особливості роботи з родинами внутрішньо переміщених осіб та сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Значна увага приділяється етичним і філософським аспектам цифровізації освіти, використанню цифрових технологій у логопедії та сучасним викликам цифрової комунікації.

Мета вивчення дисципліни «Сучасна комунікативна філософія» полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти системного філософського розуміння комунікації як універсальної форми людської взаємодії, розвитку здатності до критичного аналізу комунікативних процесів, використання принципів комунікативної раціональності, дискурсивної етики та діалогічної взаємодії у професійній діяльності.

Дозвіл на використання ШІ: здобувачам вищої освіти дозволено використання генеративних інструментів штучного інтелекту (ШІ) для виконання письмових робіт, наукових досліджень та інших завдань. Однак робота повинна містити оригінальні висновки, аналіз та критичне осмислення.

Можливість перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Ця можливість надається для сприяння індивідуальним освітнім траєкторіям, визнання попереднього досвіду та досягнень здобувачів, а також для оптимізації їхнього навчального навантаження.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

-теоретичні засади сучасної комунікативної філософії та основні етапи її становлення;

-сутність понять «комунікація», «діалог», «дискурс», «життєсвіт», «комунікативна дія», «комунікативна раціональність»;

-основні положення теорії комунікативної дії Ю. Габермаса;

-філософські засади міжособистісної та соціальної взаємодії;

-роль комунікації в освітньому, соціальному та інклюзивному середовищі;

-принципи дискурсивної етики та культури діалогу;

-особливості цифрової комунікації та сучасних інформаційних технологій;

-етичні та соціокультурні виклики цифрового суспільства.

вміти:

-аналізувати комунікативні процеси в освіті та соціальному середовищі;

-застосовувати принципи комунікативної філософії у професійній діяльності;

-будувати конструктивний діалог та досягати взаєморозуміння в різних соціальних ситуаціях;

-використовувати комунікативні стратегії у роботі з учасниками освітнього процесу;

-здійснювати критичний аналіз інформації та комунікативних практик;

-оцінювати етичні аспекти професійної комунікації;

-використовувати цифрові інструменти для організації професійної взаємодії;

-розробляти комунікативні моделі співпраці в інклюзивному освітньому середовищі.

Здобувачі, які використовують ІІІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

-у передмові зазначити факт використання ІІІ у роботі;

-пояснити, як саме ІІІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, пошук інформації, перевірка фактів, формулювання висновків);

-зазначити, які частини роботи були створені за допомогою ІІІ та які власні зміни, уточнення й доповнення було внесено автором.

Процедура визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Перезарахуванню підлягають лише ті результати навчання (знання, уміння та компетентності), які відповідають програмним результатам навчання або змісту навчальних тем дисципліни «Сучасна комунікативна філософія».

Опановуючи зміст навчальної дисципліни, здобувач повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності:

- сумлінно, вчасно та самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю;
- дотримуватися норм академічної етики та культури наукової комунікації;
- використовувати інформацію лише з надійних і перевірених джерел;
- коректно оформлювати посилання на використані джерела та результати чужих досліджень;
- критично оцінювати результати, отримані за допомогою генеративного штучного інтелекту;
- у випадках бездумного використання згенерованого ШІ контенту без його аналізу, перевірки та авторського доопрацювання викладач має право не зараховувати виконану роботу (оцінка 0 балів) із можливістю її повторного виконання відповідно до встановлених вимог академічної доброчесності.

ПЛАНИ ЛЕКЦІЙНИХ та ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. Теоретичні основи сучасної комунікативної філософії

Лекційне заняття №1

План

1. Комунікація як предмет філософського аналізу та універсальна форма людського буття.

2. Етичні засади комунікації в античній філософії: етика Арістотеля та концепція добродетності.

3. Філософія існування М. Гайдеггера, К. Ясперса та Ж.-П. Сартра в контексті проблеми комунікації.

4. Філософія мови Л. Вітгенштейна та значення мовних практик у соціальній взаємодії.

5. Раціоналізація суспільства та проблема цінностей у філософії М. Вебера.

6. Поняття «життєвого світу» в феноменології Е. Гуссерля та його значення для сучасної комунікативної філософії.

7. Значення комунікативної філософії для педагогіки, спеціальної та інклюзивної освіти.

Теоретичний блок. Сучасна комунікативна філософія виникла як відповідь на кризу традиційних світоглядних систем та потребу пошуку нових форм суспільної інтеграції. На думку А. Єрмоленка, у другій половині ХХ століття відбувається зміна філософської парадигми: місце філософії свідомості поступово займає філософія комунікації. Комунікація розглядається не лише як передача інформації, а як фундаментальна умова людського співіснування, спосіб досягнення взаєморозуміння та узгодження цінностей у суспільстві.

Людина існує не ізольовано, а в просторі міжособистісних відносин. Саме через комунікацію формуються соціальні зв'язки, культурні традиції та моральні норми.

Витоки комунікативної філософії простежуються ще в античній етиці. Арістотель розглядав людину як «політичну істоту», яка реалізує себе через участь у житті громади. Метою людського життя є досягнення блага та щастя (евдемонії), що можливе лише за умови дотримання моральних чеснот.

Серед основних добродішностей Арістотель виділяв справедливість, мудрість, мужність і поміркованість. Саме вони створюють моральні підвалини для конструктивного спілкування, взаємоповаги та суспільної злагоди.

Однією з головних тенденцій сучасної філософії став так званий комунікативний або мовно-прагматичний поворот. Його сутність полягає у переході від аналізу індивідуальної свідомості до дослідження міжсуб'єктної взаємодії та мовної комунікації.

За думкою А. Єрмоленко, комунікативна парадигма сформувалася під впливом феноменології, герменевтики, екзистенціалізму, філософії мови та прагматизму. Її представники (Ю. Габермас, Н. Луман та ін.) вважають, що саме комунікація створює умови для досягнення суспільного консенсусу та легітимації моральних норм.

У центрі комунікативної філософії перебувають категорії діалогу, мови та взаєморозуміння.

Діалог розглядається як форма взаємодії рівноправних суб'єктів. Його метою є не перемога в суперечці, а досягнення порозуміння.

Мова виступає не просто засобом передачі інформації, а середовищем формування смислів. Через мовлення людина інтерпретує світ, висловлює власну позицію та взаємодіє з іншими.

Розуміння є результатом комунікативного процесу, що передбачає відкритість до позиції співрозмовника та готовність до пошуку спільного рішення.

Важливий внесок у становлення комунікативної парадигми зробили представники екзистенціалізму.

Мартін Гайдеггер наголошував, що людське існування завжди є співбуттям з іншими людьми. Карл Ясперс увів поняття «екзистенційної комунікації», розглядаючи справжнє спілкування як умову духовного розвитку особистості. Жан-Поль Сартр досліджував проблему свободи та відповідальності людини у взаємодії з іншими.

Саме екзистенціальна філософія започаткувала перехід від індивідуалістичного розуміння людини до усвідомлення її інтерсуб'єктивної природи.

Людвіг Вітгенштейн показав, що значення слова залежить від його використання у конкретній мовній ситуації. Він запропонував концепцію «мовних ігор», відповідно до якої кожна сфера людської діяльності формує власні правила мовлення.

Ідеї Вітгенштейна стали підґрунтям для розвитку сучасної комунікативної філософії, оскільки дозволили розглядати мову як практичну форму соціальної взаємодії.

Значний вплив на комунікативну теорію справила соціальна філософія Макса Вебера. Учений досліджував процес раціоналізації суспільства та його наслідки.

Особливого значення набуває сформульований Вебером «парадокс раціоналізації». Його сутність полягає в тому, що розвиток раціонального мислення та науково-технічного прогресу сприяв ослабленню традиційних моральних орієнтирів. У результаті виникає загроза втрати ціннісних основ суспільного життя. Саме ця проблема стала одним із стимулів виникнення комунікативної етики.

Поняття «життєвого світу» було введене Едмундом Гуссерлем для позначення світу повсякденного людського досвіду.

Життєвий світ формується через культуру, традиції, цінності та міжособистісну взаємодію. Юрген Габермас використав це поняття для пояснення процесів соціальної інтеграції. На його думку, саме життєвий світ забезпечує взаєморозуміння між людьми та підтримує культурну єдність суспільства.

Комунікативна філософія має важливе значення для сучасної освіти, оскільки орієнтує педагогічний процес на співпрацю, діалог та взаємоповагу.

У спеціальній та інклюзивній освіті комунікація виступає основним механізмом соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Комунікативний підхід сприяє створенню безпечного освітнього середовища, розвитку емпатії, толерантності та партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Особливої актуальності ці ідеї набувають у діяльності логопеда, який використовує комунікацію не лише як засіб навчання, а й як інструмент корекційно-розвиткової роботи та підтримки особистісного розвитку дитини.

Сучасна комунікативна філософія сформувалася внаслідок переходу від філософії свідомості до філософії міжсуб'єктної взаємодії. Її ключовими категоріями є комунікація, діалог, мова, розуміння та життєвий світ. Теоретичні положення комунікативної філософії мають важливе значення для розвитку сучасної педагогіки, спеціальної та інклюзивної освіти, оскільки сприяють формуванню культури взаєморозуміння, співробітництва та соціальної інтеграції.

Практичне заняття № 1

Круглий стіл «Комунікація як основа людського буття та соціальної взаємодії»

Форма організації роботи: дискусія (колективне обговорення з аргументацією та взаємним уточненням позицій), короткі повідомлення/мініпрезентації, підсумкове узагальнення.

Питання для обговорення:

1. Комунікація як філософська категорія та універсальна форма людського буття. Роль комунікації у формуванні особистості та суспільства.
2. Етичні засади комунікації в античній філософії. Значення етики Арістотеля для розвитку сучасної комунікативної філософії.
3. Комунікативний поворот у філософії ХХ–ХХІ століть: причини виникнення та основні представники.
4. Діалог, мова та розуміння як фундаментальні категорії комунікативної філософії. Погляди М. Гайдеггера, К. Ясперса, Ж.-П. Сартра та Л. Вітгенштейна.

5. Значення комунікативної філософії для сучасної педагогіки, спеціальної та інклюзивної освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію з коротким аналітичним оглядом поглядів одного з представників комунікативної філософії (Арістотель, М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, Л. Вітгенштейн, М. Вебер).

2. Створити схему «Основні етапи становлення комунікативної філософії: від античності до сучасності».

Рекомендована література: [1], [2], [3], [5], [7], [10].

ТЕМА 2. СОЦІАЛЬНА ТЕОРІЯ ЮРГЕНА ГАБЕРМАСА

Лекція № 2

План

1. Ю. Габермас як представник сучасної комунікативної філософії.
2. Теорія комунікативної дії: зміст та основні положення.
3. Освітні та інклюзивні аспекти теорії комунікативної дії.
4. Комунікація у функціональній системній теорії Н. Лумана.
5. Взаєморозуміння як ключова характеристика комунікативної взаємодії.

Теоретичний блок. Юрген Габермас (1929 - 2026) є одним із найвідоміших німецьких філософів і соціологів, представником другого покоління Франкфуртської школи. Його наукова діяльність спрямована на пошук нових засад суспільної інтеграції в умовах сучасного демократичного суспільства. На відміну від представників критичної теорії першого покоління, які акцентували увагу переважно на критиці раціональності та соціальних інститутів, Габермас розглядає комунікацію як головний механізм досягнення суспільної злагоди та взаєморозуміння.

Центральне місце у його філософії посідає проблема міжсуб'єктної взаємодії. Філософ вважає, що суспільство може успішно функціонувати лише за умови відкритого діалогу між його членами. Саме тому комунікація виступає не допоміжним, а фундаментальним механізмом соціального розвитку.

Основною працею Ю. Габермаса є двотомне дослідження «Теорія комунікативної дії» (1981). У цій роботі він прагнув створити нову модель суспільства, в центрі якої перебуває комунікація.

На думку філософа, люди вступають у взаємодію не лише для досягнення особистих цілей, а й для досягнення взаєморозуміння. Саме ця орієнтація на порозуміння відрізняє комунікативну дію від інших видів соціальної поведінки.

Теорія комунікативної дії ґрунтується на таких положеннях:

- людина є соціальною істотою, здатною до діалогу;
- суспільство функціонує завдяки комунікації;
- взаєморозуміння є основою соціальної інтеграції;
- моральні норми повинні обґрунтовуватися через відкритий дискурс;
- раціональність формується у процесі комунікативної взаємодії.

Однією з найвідоміших концепцій Габермаса є теорія ідеальної комунікації (ідеальної мовленнєвої ситуації). Ідеальна комунікація передбачає такі умови, як рівність усіх учасників діалогу, відсутність примусу та зовнішнього тиску, право кожного висловлювати власну думку, можливість критикувати та ставити запитання, відкритість аргументації, орієнтація на пошук істини та взаєморозуміння. У реальному житті досягнення таких умов є складним завданням, проте вони виступають нормативним ідеалом демократичного суспільства.

Ю. Габермас виділяє три основні типи соціальної дії.

Інструментальна дія спрямована на досягнення конкретної практичної мети та пов'язана з використанням об'єктів зовнішнього світу.

Стратегічна дія передбачає взаємодію між людьми, однак її метою є досягнення власної вигоди або вплив на поведінку інших.

Комунікативна дія орієнтована на взаєморозуміння між учасниками спілкування. Її метою є узгодження позицій шляхом аргументованого діалогу. Саме

комунікативна дія, на думку Габермаса, становить основу демократичних суспільних відносин.

Габермас запропонував поняття комунікативної раціональності як альтернативу вузькому розумінню раціональності, що зводиться до ефективності та користі.

Комунікативна раціональність передбачає здатність людей аргументовано обговорювати проблеми, критично оцінювати власні позиції та досягати згоди шляхом діалогу.

На відміну від технічної або інструментальної раціональності, комунікативна раціональність спрямована на взаєморозуміння та співробітництво. Вона є необхідною умовою функціонування громадянського суспільства, демократії та правової держави.

Важливим поняттям комунікативної філософії є дискурс. Дискурс – це форма аргументованого обговорення проблем, у процесі якого учасники прагнуть досягти раціонально обґрунтованої згоди.

Габермас вважає, що моральні норми можуть бути визнані справедливими лише тоді, коли вони отримують підтримку всіх учасників відкритого дискурсу. Через дискурс суспільство отримує можливість вирішувати конфлікти мирним шляхом, виробляти спільні рішення, формувати суспільний консенсус, забезпечувати легітимність соціальних норм.

Ідеї Габермаса мають важливе значення для сучасної освіти. Комунікативний підхід передбачає перехід від авторитарної моделі навчання до партнерської взаємодії між педагогом і здобувачем освіти. У центрі освітнього процесу перебувають діалог, співробітництво та взаємоповага. Особливого значення ці принципи набувають в інклюзивній освіті. Вони сприяють формуванню атмосфери прийняття, розвитку культури взаєморозуміння та забезпеченню рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Для дітей з особливими освітніми потребами комунікація виступає важливим засобом соціалізації, розвитку особистості та інтеграції в суспільство.

Ніклас Луман запропонував власне бачення комунікації як основи функціонування соціальних систем.

На відміну від Габермаса, який розглядає комунікацію як засіб досягнення взаєморозуміння, Луман вважає, що суспільство складається не з людей, а з комунікацій. Соціальні системи існують завдяки безперервному процесу відтворення комунікацій. Кожна система (освіта, політика, право, економіка) використовує власні правила та способи комунікації.

Попри відмінності підходів, обидва мислителі визнають комунікацію фундаментальною умовою існування суспільства.

Центральною категорією теорії Ю. Габермаса є взаєморозуміння. Взаєморозуміння виникає тоді, коли учасники комунікації не прагнуть маніпулювати один одним, а орієнтуються на пошук спільної позиції. Воно досягається через аргументований діалог, повагу до співрозмовника та готовність переглядати власні переконання. Саме взаєморозуміння забезпечує соціальну інтеграцію, стабільність суспільства та можливість мирного розв'язання конфліктів.

Соціальна теорія Юргена Габермаса є одним із найвпливовіших напрямів сучасної комунікативної філософії. Її основними поняттями виступають комунікативна дія, комунікативна раціональність, дискурс, ідеальна комунікація та взаєморозуміння. Теорія комунікативної дії має важливе значення для розвитку демократичного суспільства, сучасної освіти та інклюзивних практик, оскільки спрямована на формування культури діалогу, співробітництва та соціальної відповідальності.

Практичне заняття № 2

Круглий стіл «Соціальна теорія Юргена Габермаса та сучасна комунікативна філософія»

Форма організації роботи: дискусія (колективне обговорення з аргументацією та взаємним уточненням позицій), короткі повідомлення/мініпрезентації, підсумкове узагальнення.

Питання для обговорення:

1. Чому Юргена Габермаса вважають одним із провідних представників сучасної комунікативної філософії? Яке місце займає його концепція у розвитку соціально-філософської думки ХХ–ХХІ століть?

2. У чому полягає сутність теорії комунікативної дії Ю. Габермаса? Якою є її структура та значення для аналізу сучасного суспільства?

3. Що таке «ідеальна комунікація» у філософії Ю. Габермаса? Які умови необхідні для досягнення взаєморозуміння між учасниками комунікації?

4. У чому полягають відмінності між комунікативною, інструментальною та стратегічною дією? Які приклади цих видів дії можна навести з освітньої практики?

5. Як комунікативна раціональність і дискурс сприяють досягненню суспільної згоди? Яке значення теорія Ю. Габермаса має для сучасної освіти та інклюзивного освітнього середовища?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати та презентувати тему «Ідеальні умови комунікації за Ю. Габермасом» та пояснити можливості їх реалізації в сучасному освітньому процесі.

2. Навести приклади комунікативної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі та проаналізувати їх з позицій теорії комунікативної дії.

3. Підготувати коротке повідомлення про функціональний аспект комунікації в системній теорії Нікласа Лумана.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [10], [11], [12].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. КОМУНІКАЦІЯ, ІНКЛЮЗІЯ ТА ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ

ТЕМА 3. ФІЛОСОФІЯ ІНКЛЮЗІЇ

Лекція № 3

План

1. Інклюзія як філософська, соціальна та освітня концепція.
2. Філософські засади прав людини та прав дитини з особливими освітніми потребами.
3. Інклюзивна освіта як простір соціальної взаємодії та комунікації.
4. Комунікація як інструмент побудови інклюзивного суспільства.

Теоретичний блок. Інклюзія є однією з провідних гуманістичних ідей сучасного суспільства. У широкому філософському розумінні інклюзія означає визнання цінності кожної людини незалежно від її фізичних, психічних, інтелектуальних, соціальних чи культурних особливостей. В основі інклюзивного підходу лежить ідея людської гідності, рівності можливостей та права кожної особистості на повноцінну участь у суспільному житті.

У соціальному вимірі інклюзія спрямована на подолання бар'єрів, які обмежують участь людини в житті громади. В освітній сфері інклюзія передбачає створення умов, за яких усі діти можуть навчатися разом, отримуючи необхідну підтримку відповідно до своїх потреб та можливостей. Відповідно до Закону України «Про освіту», інклюзивне навчання є системою освітніх послуг, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини та ефективного залучення всіх учасників освітнього процесу.

Розвиток інклюзивної освіти пов'язаний із переходом від медичної моделі інвалідності до соціальної моделі. Тривалий час особи з інвалідністю розглядалися переважно через призму порушень розвитку, що призводило до їх ізоляції та навчання у спеціалізованих закладах.

Наприкінці ХХ століття міжнародна спільнота почала розглядати проблему інвалідності як результат взаємодії людини з бар'єрами суспільства. Важливими

етапами становлення інклюзивної освіти стали Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) та Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.), яка закріпила право кожної людини на освіту без дискримінації. Сучасна інклюзивна освіта передбачає не адаптацію дитини до системи, а адаптацію освітньої системи до потреб дитини. Саме це є принциповою відмінністю інклюзії від інтеграції.

Філософія інклюзії ґрунтується на визнанні людської різноманітності як природного явища. Люди відрізняються один від одного здібностями, станом здоров'я, соціальним досвідом, культурними особливостями та життєвими потребами. Інклюзивне суспільство не прагне усунути ці відмінності, а створює умови для їхнього прийняття та врахування. Мати справу з різноманітністю означає взаємодіяти з відмінностями без створення ситуацій дискримінації чи несправедливості. Кожна людина є унікальною та цінною вже тому, що вона існує. Саме визнання цінності кожної особистості є основою формування інклюзивних цінностей у суспільстві.

Філософським підґрунтям інклюзії є ідея невід'ємної людської гідності. Права людини належать кожній особі незалежно від її фізичних чи психічних особливостей. Особливе значення для розвитку інклюзивної освіти має Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка наголошує на необхідності забезпечення рівного доступу до освіти, участі у суспільному житті та створення умов для розвитку потенціалу кожної людини. Права дітей з особливими освітніми потребами включають право на якісну освіту, повагу до людської гідності, індивідуальну підтримку та повноцінну участь у житті освітнього закладу.

Інклюзивна освіта є не лише освітньою технологією, а й особливим соціальним простором, у якому формуються взаємини між усіма учасниками освітнього процесу. Участь дитини в освітньому середовищі передбачає не лише фізичну присутність у класі, а й активне залучення до спільної діяльності, формування відчуття належності та розвиток автономності. Саме ці три складові – діяльність, належність та автономність, становлять основу участі в інклюзивному

середовищі. Комунікація забезпечує взаєморозуміння між педагогами, дітьми, батьками та фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу.

Інклюзивна освіта базується на таких фундаментальних принципах, як рівність прав і можливостей, доступність освітнього середовища, недискримінація, індивідуалізація навчання, повага до людської гідності, участь усіх дітей у спільному освітньому процесі.

Доступність передбачає усунення фізичних, інформаційних, соціальних та психологічних бар'єрів. Рівність означає не однакове ставлення до всіх, а створення умов, необхідних для успішного розвитку кожної дитини.

Однією з найважливіших умов успішної інклюзії є культура прийняття. Прийняття означає визнання цінності людини незалежно від її особливостей розвитку, поведінки чи освітніх потреб. Воно не зводиться до жалості або формальної толерантності, а передбачає повагу до особистості та її права бути собою. Формування культури прийняття є спільним завданням педагогів, батьків та суспільства. Важливими складовими цього процесу виступають емпатія, взаємоповага, підтримка та партнерська взаємодія. Інклюзія починається не з нормативних документів, а зі зміни ставлення до людини та готовності приймати різноманітність як суспільну цінність.

Комунікація є основним механізмом соціальної інтеграції та побудови інклюзивного суспільства. Через спілкування формуються соціальні зв'язки, долаються упередження, виникає довіра та взаєморозуміння. Для дітей з особливими освітніми потребами комунікація виступає важливим чинником соціалізації та особистісного розвитку. Ефективна взаємодія між педагогами, батьками, фахівцями та дитиною сприяє створенню безпечного освітнього середовища та забезпечує реалізацію права кожної людини на повноцінну участь у житті суспільства.

Філософія інклюзії ґрунтується на ідеях людської гідності, рівності прав, соціальної справедливості та цінності людської різноманітності. Інклюзивна освіта є важливим механізмом реалізації цих принципів у практиці сучасного суспільства. Її успішність залежить не лише від нормативно-правового забезпечення, а й від

сформованої культури прийняття, толерантності та ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу.

Практичне заняття № 3

Семінар-практикум «Філософія інклюзії: комунікація, рівність і різноманітність у сучасному суспільстві»

Форма організації роботи: дискусія (колективне обговорення з аргументацією та взаємним уточненням позицій), короткі повідомлення/мініпрезентації, підсумкове узагальнення.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає сутність інклюзії як філософської, соціальної та освітньої концепції?
2. Чому людська різноманітність розглядається як суспільна цінність?
3. Яке значення має культура прийняття для розвитку інклюзивного суспільства?
4. Які філософські засади прав людини та прав дитини з особливими освітніми потребами?
5. Яку роль відіграє комунікація у формуванні інклюзивного освітнього середовища та побудові інклюзивного суспільства?

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити пам'ятку для педагога «Правила комунікації в інклюзивному освітньому середовищі».
2. Підготувати презентацію на тему: «Комунікація як інструмент побудови інклюзивного суспільства».

Рекомендована література: [3], [6], [8], [9], [11], [12].

ТЕМА 4. ФІЛОСОФІЯ ДОШКІЛЬНОГО, МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ТА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЯК ЖИТТЄВА ПАРАДИГМА ОСОБИСТОСТІ

Лекція № 4

План

1. Дитинство як предмет філософського осмислення.
2. Основні філософські концепції дитинства та розвитку особистості.
3. Формування життєвого світу дитини у процесі соціалізації.
4. Дошкільний вік як період первинного становлення особистості.
5. Молодший шкільний вік у контексті розвитку пізнавальної та комунікативної діяльності.
6. Підлітковий вік як етап формування самосвідомості та ціннісних орієнтацій.
7. Роль комунікації у становленні особистості дитини.
8. Особливості формування життєвого світу дитини з особливими освітніми потребами.

Теоретичний блок. Дитинство є не лише віковим етапом розвитку людини, а й важливою філософською категорією. У різні історичні епохи ставлення до дитинства змінювалося. Якщо в традиційному суспільстві дитина часто розглядалася як «незавершений дорослий», то сучасна гуманістична філософія визнає дитинство самостійним і цінним періодом життя. Філософське осмислення дитинства пов'язане з питаннями становлення особистості, формування світогляду, моральних орієнтирів та соціальної ідентичності. Саме в дитинстві закладаються основи майбутнього розвитку людини, її ставлення до себе, інших людей і навколишнього світу. Сучасна філософія освіти розглядає дитину як активного суб'єкта власного розвитку, здатного до пізнання, творчості та самовираження.

У філософії та педагогіці сформувалися різні підходи до розуміння дитинства.

Жан-Жак Руссо наголошував на природній доброті дитини та необхідності врахування її вікових особливостей у вихованні. Іммануїл Кант пов'язував виховання з розвитком моральної автономії особистості. Джон Дьюї розглядав дитину як активного учасника освітнього процесу, який навчається через власний досвід. У гуманістичній психології А. Маслоу та К. Роджерса особистість дитини розглядається як унікальна цінність, здатна до саморозвитку та самореалізації. Сучасна філософія дитинства акцентує увагу на суб'єктності дитини, її праві на власну думку, участь у прийнятті рішень та повагу до індивідуальності.

Поняття «життєвий світ» було введено Едмундом Гуссерлем і означає світ повсякденного досвіду людини. Для дитини життєвий світ формується через взаємодію з родиною, однолітками, педагогами та соціальним оточенням.

Соціалізація є процесом засвоєння соціальних норм, цінностей, моделей поведінки та культурного досвіду суспільства. Через соціалізацію дитина навчається взаємодіяти з іншими людьми, розуміти соціальні ролі та будувати власну систему цінностей.

Формування життєвого світу відбувається через спілкування, діяльність, гру, навчання та участь у суспільному житті.

З позицій вікової психології дошкільний вік охоплює період від 3 до 6 (7) років і є важливим етапом психічного та особистісного розвитку дитини. За Л. Виготським, розвиток дитини відбувається через взаємодію із соціальним середовищем та дорослими. Саме у дошкільному віці формується зона найближчого розвитку – простір потенційних можливостей дитини, які реалізуються за допомогою дорослого. У сучасній психології розвитку провідною діяльністю дошкільного віку вважається сюжетно-рольова гра, через яку дитина засвоює соціальні ролі, норми поведінки та моделі міжособистісної взаємодії. У цей період активно розвиваються мовлення, уява, емоційна сфера, довільна поведінка, первинна самосвідомість. Саме дошкільний вік закладає основу майбутньої соціалізації та готовності до навчання.

Молодший шкільний вік охоплює період приблизно від 6–7 до 10–11 років. Центральною подією цього етапу стає вступ до школи та включення дитини в нову систему соціальних відносин. За Ж. Піаже дитина переходить до стадії конкретних операцій, коли починає логічно мислити щодо конкретних ситуацій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та усвідомлювати різні точки зору.

Провідною діяльністю стає навчальна діяльність. Відбувається інтенсивний розвиток мислення, пам'яті, уваги, мовлення, комунікативних навичок. За Е. Еріксоном основним психологічним завданням цього віку є формування працелюбності та компетентності. Позитивний досвід навчання сприяє розвитку впевненості у власних можливостях. Особливого значення набуває педагогічна комунікація, яка визначає успішність адаптації дитини до шкільного середовища.

Підлітковий вік охоплює період від 11 до 15 років і характеризується суттєвими фізичними, психологічними та соціальними змінами. Підлітковий вік охоплює період приблизно від 11 до 15 років і є одним із найскладніших етапів розвитку особистості.

У цей період відбувається інтенсивне формування самосвідомості, світогляду та моральних переконань. Підліток прагне усвідомити власну індивідуальність, визначити своє місце серед інших людей та сформувати систему життєвих цінностей.

Відповідно до концепції Е. Еріксона, провідною психосоціальною кризою підліткового віку є криза ідентичності. Її успішне подолання забезпечує формування цілісного образу власного «Я» та готовність до самостійного життя.

Важливого значення набуває міжособистісне спілкування з однолітками. Саме через комунікацію підліток отримує соціальне визнання, навчається відстоювати власну позицію, розвиває критичне мислення та відповідальність за власні рішення.

У сучасній комунікативній філософії комунікація розглядається як один із провідних механізмів розвитку особистості. На думку Л. Виготського, психічний розвиток дитини має соціальну природу, а тому спілкування виступає основою

формування мовлення, мислення та самосвідомості. Через взаємодію з іншими людьми дитина засвоює соціальні норми, культурні цінності та моделі поведінки.

На різних вікових етапах комунікація виконує різні функції:

у дошкільному віці — емоційно-особистісну;

у молодшому шкільному віці — навчально-пізнавальну;

у підлітковому віці — соціально-ідентифікаційну.

Саме через діалог і співпрацю відбувається формування особистості як суб'єкта соціальної взаємодії. Поняття «життєвого світу», запропоноване Е. Гуссерлем та розвинене в комунікативній філософії Ю. Габермаса, дозволяє розглядати розвиток дитини як процес формування індивідуального досвіду взаємодії з навколишнім світом. Для дітей з особливими освітніми потребами процес соціалізації може супроводжуватися додатковими труднощами, пов'язаними з особливостями мовленнєвого, когнітивного, емоційного чи фізичного розвитку. Водночас сучасна соціальна модель інвалідності підкреслює, що головними бар'єрами є не особливості самої дитини, а недостатня адаптованість соціального середовища.

Важливу роль у формуванні життєвого світу дитини з ООП відіграють сім'я, інклюзивне освітнє середовище, позитивні взаємини з однолітками, педагогічна підтримка, діяльність команди психолого-педагогічного супроводу. Інклюзивне середовище сприяє розвитку відчуття належності, самоцінності та соціальної компетентності дитини. Соціальна підтримка дозволяє мінімізувати ризики ізоляції та створює умови для повноцінної участі в житті суспільства.

Саме через комунікацію, співпрацю та прийняття дитина з особливими освітніми потребами набуває досвіду успішної соціальної взаємодії та формує позитивний образ власного «Я».

Практичне заняття № 4

Семінар «Філософія дитинства та становлення особистості в різні вікові періоди»

Форма організації роботи: участь у колективному обговоренні з динамічним зворотним зв'язком, аналіз педагогічних ситуацій, презентація результатів індивідуальної роботи.

Питання для обговорення

1. Чому дитинство є предметом філософського осмислення?
2. Які особливості формування життєвого світу дитини в дошкільному, молодшому шкільному та підлітковому віці?
3. Яку роль відіграє комунікація у розвитку особистості дитини та її соціалізації?
4. Як вікові особливості розвитку впливають на формування самосвідомості, цінностей та міжособистісних відносин дитини?
5. У чому полягають особливості формування життєвого світу та комунікативного досвіду дітей з особливими освітніми потребами?

Завдання для самостійної роботи

1. Створити мультимедійну презентацію «Дитинство як особливий період розвитку особистості».
2. Підготувати есе на тему «Роль спілкування у становленні особистості дитини з особливими освітніми потребами».

Рекомендована література: [3], [6], [8], [9], [11], [12].

ТЕМА 5. ФІЛОСОФІЯ КОМУНІКАЦІЇ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Лекція № 5

План

1. Педагогічна комунікація як соціокультурний феномен.
2. Комунікативна компетентність сучасного педагога.
3. Особливості міжособистісної взаємодії в освітньому процесі.

4. Командна взаємодія у системі психолого-педагогічного супроводу.
5. Комунікативні технології у професійній діяльності педагога.

Теоретичний блок. Комунікація є невід'ємною складовою освітнього процесу та одним із головних механізмів передачі культури, знань і соціального досвіду від покоління до покоління. У сучасній філософії освіти педагогічна комунікація розглядається не лише як обмін інформацією між педагогом і здобувачем освіти, а як складний соціокультурний процес, спрямований на розвиток особистості.

З позицій комунікативної філософії освіта є особливою формою соціальної взаємодії, у якій відбувається не лише передавання знань, а й формування цінностей, світогляду та життєвих орієнтирів людини. Педагогічна комунікація створює умови для взаєморозуміння, співробітництва та розвитку суб'єктності учасників освітнього процесу.

Комунікативна компетентність є однією з ключових професійних компетентностей сучасного педагога. Вона передбачає здатність ефективно встановлювати та підтримувати взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу.

До структури комунікативної компетентності належать культура професійного мовлення, навички активного слухання, здатність до конструктивного діалогу, емпатія, рефлексивні вміння, навички розв'язання конфліктів, цифрова комунікативна компетентність.

Особливого значення комунікативна компетентність набуває в інклюзивній освіті, де педагог взаємодіє з дітьми різних освітніх потреб, батьками та фахівцями команди супроводу.

У комунікативній філософії діалог розглядається як найвища форма людської взаємодії. На відміну від монологічного впливу, діалог передбачає рівноправність учасників, взаємну повагу та відкритість до іншої точки зору.

У педагогічній діяльності діалогічний підхід означає:

- визнання здобувача освіти активним суб'єктом навчання;
- спільний пошук знань;

- розвиток критичного мислення;
- формування атмосфери довіри та співпраці.

Саме діалог створює умови для розвитку автономності особистості та відповідального ставлення до навчання.

Емпатія є здатністю розуміти емоційний стан іншої людини та співпереживати їй. Для педагога емпатія виступає важливою умовою ефективної взаємодії з дитиною. Рефлексія означає здатність аналізувати власні дії, переживання та результати професійної діяльності. Рефлексивний педагог здатний оцінювати ефективність власної роботи, враховувати індивідуальні особливості дітей, коригувати власні педагогічні стратегії, вдосконалювати професійну діяльність. Поєднання емпатії та рефлексії сприяє формуванню гуманістичного стилю педагогічного спілкування.

Комунікативна етика визначає моральні засади професійної взаємодії педагога. Її основу становлять повага до особистості, відповідальність, справедливість, доброзичливість та дотримання прав людини.

Педагогічний такт є практичним проявом комунікативної етики. Він передбачає вміння обирати доцільні способи взаємодії залежно від ситуації, віку дитини та її індивідуальних особливостей.

Педагогічний такт допомагає запобігати конфліктам, підтримувати позитивний психологічний клімат, формувати довірливі взаємини, забезпечувати комфортне освітнє середовище.

Освітній процес передбачає постійну взаємодію між педагогами, здобувачами освіти, батьками та іншими учасниками освітньої спільноти.

Ефективна міжособистісна взаємодія ґрунтується на принципах взаємної поваги, довіри, відкритості, партнерства, відповідальності.

Особливе значення міжособистісна взаємодія має в умовах інклюзивної освіти, де успішність освітнього процесу значною мірою залежить від здатності всіх учасників до конструктивної співпраці. Однією з особливостей сучасної інклюзивної освіти є діяльність команди психолого-педагогічного супроводу. Ефективність роботи команди залежить від налагодженої комунікації між її

учасниками. Важливими умовами співпраці є узгодженість дій, спільне планування, взаємна підтримка та відповідальність за результати розвитку дитини.

Сучасна освіта передбачає використання різноманітних комунікативних технологій. До них належать технології педагогічного діалогу, інтерактивні методи навчання, технології фасилітації, медіація та врегулювання конфліктів, цифрові засоби комунікації, технології командної взаємодії.

Застосування комунікативних технологій сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвитку критичного мислення, формуванню соціальних компетентностей та створенню інклюзивного освітнього середовища.

Філософія комунікації розглядає педагогічну діяльність як процес взаємодії, співробітництва та спільного творення освітнього простору. Ефективна педагогічна комунікація ґрунтується на діалозі, емпатії, рефлексії, етичній відповідальності та партнерстві. Саме ці принципи забезпечують якість сучасної освіти та успішну реалізацію інклюзивного підходу.

Практичне заняття № 5

Вирішення практичних завдань. «Філософія комунікації у педагогічній діяльності»

Форма організації роботи: участь у колективному обговоренні з динамічним зворотним зв'язком, аналіз професійних ситуацій, презентація результатів індивідуальної роботи.

Питання для обговорення:

1. Чому педагогічна комунікація розглядається як соціокультурний феномен і важлива складова професійної діяльності педагога?

2. Які складові комунікативної компетентності сучасного педагога та логопеда? Яке значення вони мають для ефективної професійної взаємодії?

3. Чому діалог вважається основою педагогічної взаємодії? Які можливості діалогічного спілкування для розвитку особистості дитини?

4. Яку роль відіграють емпатія, рефлексія, педагогічний такт і комунікативна етика у професійній діяльності педагога?

5. У чому полягають особливості командної взаємодії фахівців психолого-педагогічного супроводу та використання сучасних комунікативних технологій в інклюзивній освіті?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати мультимедійну презентацію на тему «Комунікативна компетентність сучасного педагога: складові та шляхи формування».

2. Вирішення практичних завдань.

Практичне завдання 1.

Під час заняття дитина з особливими освітніми потребами відмовляється виконувати запропоновані вправи та не вступає в контакт із педагогом. Проаналізуйте ситуацію та запропонуйте комунікативні стратегії, які допоможуть налагодити взаємодію.

Практичне завдання 2.

У команді психолого-педагогічного супроводу виникли розбіжності щодо вибору корекційних методів роботи з дитиною. Визначте способи конструктивної комунікації та досягнення спільного рішення.

Практичне завдання 3.

Батьки дитини не погоджуються з рекомендаціями фахівців щодо організації освітнього процесу. Запропонуйте алгоритм дій педагога з урахуванням принципів партнерства, емпатії та педагогічної етики.

Рекомендована література: [3], [6], [9], [10], [11].

ТЕМА 6. ФІЛОСОФІЯ ВЗАЄМОДІЇ З РОДИНАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Лекція № 6

План

1. Сім'я як соціальний інститут та суб'єкт освітнього процесу.
2. Філософія партнерства в сучасній освіті.
3. Комунікативні засади взаємодії педагога з батьками.
4. Особливості роботи з родинами внутрішньо переміщених осіб.
5. Взаємодія з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах.
6. Педагогічна підтримка та консультування родин.

Теоретичний блок. Сім'я є первинним соціальним середовищем розвитку дитини, у якому формуються її цінності, моральні орієнтири, моделі поведінки та ставлення до навколишнього світу. Саме в родині дитина отримує перший досвід комунікації, соціальної взаємодії та емоційної підтримки.

Філософське осмислення сім'ї займає важливе місце у працях Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. У праці «Філософія права» він розглядав сім'ю як першу форму морального життя людини, у межах якої індивід долає власну ізольованість і входить у простір взаємного визнання, турботи та відповідальності. На думку Гегеля, сім'я є природною етичною спільнотою, заснованою на любові, довірі та єдності її членів. Саме в сім'ї особистість уперше набуває досвіду взаємодії з Іншим, засвоює моральні норми та вчиться співіснуванню в соціумі.

У контексті комунікативної філософії сім'я може розглядатися як первинний простір комунікації, де формується здатність до діалогу, взаєморозуміння та співпраці. Саме сімейне середовище закладає основи майбутньої комунікативної компетентності людини, її здатності будувати міжособистісні стосунки та брати участь у суспільному житті.

У сучасній педагогіці сім'я розглядається не лише як об'єкт педагогічного впливу, а як повноправний суб'єкт освітнього процесу. Відповідно до концепції педагогіки партнерства, батьки є активними учасниками освітньої діяльності та співвідповідальними за розвиток дитини.

Особливого значення роль сім'ї набуває в умовах інклюзивної освіти, де ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від співпраці між закладом освіти та родиною.

Однією з провідних ідей сучасної освіти є педагогіка партнерства, яка ґрунтується на взаємній повазі, довірі, відповідальності та визнанні цінності кожного учасника освітнього процесу. На відміну від традиційної моделі, де педагог виступав головним носієм знань, а батьки виконували переважно допоміжну роль, сучасна освіта розглядає всіх учасників освітнього процесу як рівноправних партнерів.

Партнерська взаємодія передбачає відкритий діалог між педагогами, батьками та дитиною, спільне обговорення освітніх потреб і труднощів, вироблення узгоджених рішень та взаємну підтримку. У центрі такої взаємодії перебуває дитина, її інтереси, потреби, можливості та право на власну освітню траєкторію.

Особливого значення педагогіка партнерства набуває в умовах інклюзивної освіти, де успішність навчання значною мірою залежить від здатності всіх учасників працювати як єдина команда, об'єднана спільною метою — забезпеченням гармонійного розвитку дитини.

Народження або виховання дитини з особливими освітніми потребами нерідко змінює звичний уклад життя родини. Батьки стикаються з необхідністю адаптації до нових умов, пошуку інформації, прийняття особливостей розвитку дитини та організації її підтримки.

Саме тому сім'я є не лише найближчим соціальним оточенням дитини, а й одним із ключових учасників інклюзивного освітнього процесу. Батьки володіють унікальними знаннями про особливості розвитку своєї дитини, її інтереси, потреби, сильні сторони та труднощі. Ця інформація є надзвичайно важливою для педагогів і фахівців психолого-педагогічного супроводу.

Ефективна співпраця між родиною та закладом освіти дає змогу забезпечити індивідуальний підхід до дитини, узгодити освітні й корекційно-розвиткові заходи, створити єдиний розвивальний простір та підтримувати позитивну динаміку її розвитку. У сучасній інклюзивній освіті батьки розглядаються як активні партнери, а не як пасивні спостерігачі освітнього процесу.

Якість співпраці між педагогом і родиною значною мірою залежить від рівня комунікації. Ефективне спілкування ґрунтується на відкритості, доброзичливості, взаємній повазі та готовності до конструктивного діалогу.

Сучасний педагог повинен не лише володіти професійними знаннями, а й уміти уважно слухати батьків, розуміти їхні переживання, враховувати їхню думку та надавати необхідну підтримку. Важливою складовою професійної компетентності стають навички ненасильницького спілкування, активного слухання та мирного врегулювання конфліктних ситуацій.

Особливо важливим є дотримання конфіденційності та етичних норм спілкування, адже лише в атмосфері довіри можливе справжнє партнерство між педагогом і родиною.

В умовах повномасштабної війни багато українських сімей були змушені залишити свої домівки та переїхати до інших регіонів країни. Для таких родин характерними є переживання втрати, психологічна напруга, зміна звичного соціального середовища та труднощі адаптації.

Діти з таких сімей нерідко потребують додаткової психологічної та педагогічної підтримки. Тому педагог має враховувати життєву ситуацію родини, проявляти чуйність, терпіння та повагу до її досвіду.

Важливим завданням закладу освіти є створення атмосфери безпеки, прийняття та довіри, яка допомагає дитині швидше адаптуватися до нового середовища та відновити відчуття стабільності.

У професійній діяльності педагога нерідко виникає необхідність співпраці з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах. Причинами можуть бути матеріальні труднощі, хвороба членів родини, безробіття, сімейні конфлікти, наслідки війни або інші кризові ситуації.

Працюючи з такими родинами, педагог повинен насамперед зберігати повагу до людської гідності, уникати осуду та упередженого ставлення. Головним завданням є не оцінювання сім'ї, а пошук шляхів підтримки дитини та її батьків.

Особливого значення набуває міжвідомча співпраця із психологами, соціальними працівниками, представниками інклюзивно-ресурсних центрів та іншими фахівцями, які можуть допомогти родині подолати кризову ситуацію.

Важливою складовою професійної діяльності педагога є підтримка родин та надання їм консультативної допомоги. Батьки часто потребують інформації щодо особливостей розвитку дитини, рекомендацій з навчання та виховання, а також психологічної підтримки.

Педагог допомагає батькам краще зрозуміти потреби дитини, сприяє формуванню позитивного ставлення до її особливостей розвитку та залучає родину до освітнього процесу. У сучасній інклюзивній освіті педагог виконує роль не лише викладача, а й консультанта, координатора та посередника між родиною й іншими фахівцями.

Основою успішної взаємодії між педагогом і родиною є довіра. Саме вона створює умови для відкритого обговорення труднощів, спільного пошуку рішень та ефективного супроводу дитини.

Довіра формується поступово через щирість, послідовність дій педагога, дотримання професійної етики та повагу до досвіду батьків. Важливо, щоб родина відчувала себе не об'єктом контролю, а рівноправним партнером освітнього процесу.

Наявність довірливих відносин сприяє формуванню позитивного психологічного клімату, підвищує ефективність психолого-педагогічного супроводу та забезпечує найкращі умови для розвитку й соціалізації дитини.

Філософське осмислення сім'ї, започатковане Г. Гегелем, дозволяє розглядати родину не лише як соціальний інститут, а як первинний простір морального становлення особистості та формування її комунікативної культури, що має особливе значення для сучасної інклюзивної освіти. Філософія взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами ґрунтується на ідеях партнерства, діалогу, взаємної поваги та відповідальності. Родина виступає важливим суб'єктом освітнього процесу, а ефективна комунікація між педагогами та батьками є необхідною умовою успішного розвитку дитини. Особливого

значення в сучасних умовах набуває підтримка родин ВПО, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та створення атмосфери довіри й співпраці в інклюзивному освітньому середовищі.

Практичне заняття № 6

Тренінг «Партнерська взаємодія педагога з родинами дітей з особливими освітніми потребами»

Форма організації роботи: тренінг з елементами дискусії, робота в малих групах, аналіз кейсів, моделювання професійних ситуацій, рефлексія.

Питання для обговорення

1. Яку роль відіграє сім'я у розвитку, вихованні та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами?

2. У чому полягає сутність педагогіки партнерства та які принципи ефективної співпраці між педагогом і родиною?

3. Які комунікативні компетентності необхідні педагогу для конструктивної взаємодії з батьками?

4. Які труднощі можуть виникати у взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами та шляхи їх подолання?

5. Які особливості педагогічної підтримки родин внутрішньо переміщених осіб та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах?

Тренінгові вправи

Вправа 1. «Очікування батьків»

Учасники працюють у групах та визначають можливі очікування батьків від закладу освіти, педагогів і фахівців психолого-педагогічного супроводу. Після обговорення результати презентуються та аналізуються.

Вправа 2. «Ефективний діалог»

У парах змодельовати бесіду між педагогом і батьками дитини з особливими освітніми потребами щодо організації освітнього процесу. Після виконання вправи обговорити труднощі та успішні комунікативні стратегії.

Вправа 3. «Погляд з іншого боку»

Учасники отримують ролі (педагог, батьки, логопед, асистент учителя, психолог) та аналізують одну проблемну ситуацію з різних позицій. Вправа спрямована на розвиток емпатії та навичок командної взаємодії.

Практичні завдання

Практичне завдання 1

Батьки дитини з особливими освітніми потребами не підтримують рекомендації педагогів щодо корекційно-розвиткової роботи. Розробіть алгоритм професійної комунікації, який допоможе налагодити партнерську взаємодію.

Практичне завдання 2

До закладу освіти звернулася родина внутрішньо переміщених осіб, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами. Визначте основні напрями педагогічної підтримки та особливості взаємодії з такою сім'єю.

Практичне завдання 3

Проаналізуйте ситуацію, коли між батьками та педагогами виник конфлікт щодо оцінювання успіхів дитини. Запропонуйте способи конструктивного вирішення конфлікту на засадах педагогіки партнерства.

Рефлексія

Які чинники сприяють формуванню довіри між педагогом і родиною?

Які комунікативні навички є найбільш важливими для роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами?

Як педагог може підтримати родину в кризовій ситуації та сприяти її залученню до освітнього процесу?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію на тему «Педагогіка партнерства як основа інклюзивної освіти».

2. Розробити сценарій тренінга по формуванню партнерських відносин батьків та педагогів.

Рекомендована література: [6], [8], [9], [11], [12].

ТЕМА 7. ЕТИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Лекція № 7

План

1. Цифровізація освіти як соціокультурний процес.
2. Цифрова комунікація як сучасний феномен інформаційного суспільства.
3. Використання цифрових технологій у спеціальній освіті та логопедії.
4. Можливості цифрових інструментів у корекційно-розвитковій роботі.
5. Перспективи розвитку цифрових технологій у професійній діяльності логопеда.

Теоретичний блок. На початку XXI століття цифровізація стала одним із провідних напрямів суспільного розвитку. Вона охоплює всі сфери людської діяльності, зокрема освіту, науку, культуру та професійну комунікацію. Цифровізація освіти передбачає впровадження цифрових технологій у навчальний процес, управління закладами освіти та організацію професійної взаємодії учасників освітнього середовища.

З філософської точки зору цифровізація є не лише технологічною зміною, а й трансформацією способів мислення, комунікації та соціальної взаємодії. Вона формує новий тип культури – цифрову культуру, яка впливає на світогляд людини, способи отримання знань і побудову соціальних зв'язків.

Сучасна освіта дедалі більше функціонує в цифровому просторі, що вимагає від педагогів нових компетентностей та готовності до постійного професійного

розвитку. Інформаційне суспільство характеризується домінуванням інформації та знань як основних ресурсів розвитку. У таких умовах особливого значення набуває цифрова комунікація – взаємодія людей за допомогою цифрових технологій.

Водночас цифрове спілкування змінює традиційні форми міжособистісної взаємодії. Зростає роль соціальних мереж, онлайн-платформ та електронних освітніх ресурсів, що потребує формування відповідальної цифрової поведінки та критичного мислення. Цифрова культура є важливою складовою сучасного суспільства та охоплює систему цінностей, знань, норм поведінки і практичних навичок, пов'язаних із використанням цифрових технологій. Вона визначає способи взаємодії людини з інформацією, формує нові моделі комунікації та впливає на процеси навчання, професійної діяльності й соціальної взаємодії.

У сфері освіти цифрова культура проявляється через активне використання електронних освітніх ресурсів, цифрових платформ, інтерактивних навчальних матеріалів та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Суттєвого поширення набули дистанційне та змішане навчання, які забезпечують доступність освіти незалежно від місця перебування здобувачів освіти.

Важливою ознакою цифрової культури є нові форми взаємодії між учасниками освітнього процесу. Цифрова культура формує нові можливості для навчання, проте одночасно висуває нові вимоги до інформаційної безпеки, медіаграмотності та академічної доброчесності.

Цифрові технології суттєво розширюють можливості спеціальної освіти та логопедичної практики, відкриваючи нові шляхи для організації корекційно-розвиткової роботи. Сучасний логопед може використовувати цифрові ресурси не лише під час очних занять, а й для дистанційного супроводу дітей, що особливо актуально в умовах воєнного стану, тривалого лікування або проживання родини в іншому регіоні.

Завдяки цифровим технологіям фахівець має можливість застосовувати інтерактивні навчальні матеріали, які роблять заняття більш наочними, цікавими та мотивуючими для дитини. Електронні вправи, мультимедійні презентації,

спеціалізовані логопедичні застосунки та онлайн-платформи сприяють розвитку мовлення, уваги, пам'яті та пізнавальної активності.

Цифрові засоби також дозволяють організувати індивідуальні освітні маршрути, враховуючи особливості розвитку, потреби та темп навчання кожної дитини. Важливою перевагою є можливість постійного моніторингу результатів корекційно-розвиткової роботи, аналізу динаміки розвитку мовлення та своєчасного коригування індивідуальної програми супроводу.

Крім того, цифрові технології значно полегшують взаємодію логопеда з батьками. Онлайн-консультації, електронний обмін матеріалами та рекомендаціями сприяють налагодженню партнерської співпраці між фахівцем і родиною та забезпечують безперервність корекційного процесу поза межами закладу освіти.

У логопедії широко використовуються мультимедійні презентації, інтерактивні вправи, спеціалізовані мобільні застосунки, цифрові дидактичні матеріали та платформи для розвитку мовлення. Використання цифрових технологій сприяє підвищенню мотивації дітей до навчання та створює додаткові можливості для індивідуалізації освітнього процесу. У практиці логопеда цифрові технології використовуються для розвитку фонематичного слуху, формування правильної звуковимови, розвитку лексико-граматичної сторони мовлення, формування навичок читання та письма, розвитку зв'язного мовлення, створення індивідуальних корекційних програм, проведення дистанційних логопедичних занять.

У логопедичній практиці цифрові інструменти сприяють реалізації принципів індивідуального підходу та доступності освіти. Використання цифрових технологій дозволяє здійснювати моніторинг мовленнєвого розвитку дитини, зберігати та аналізувати результати логопедичної діагностики, створювати індивідуальні комплекси вправ, забезпечувати зворотний зв'язок із батьками, організувати дистанційний логопедичний супровід, підтримувати безперервність корекційної роботи в умовах воєнного стану чи тривалого лікування дитини. Цифрові інструменти дають можливість адаптувати навчальні

матеріали до індивідуальних потреб дитини, забезпечувати додаткову візуалізацію інформації та створювати умови для активної участі дітей у навчальному процесі. Водночас цифрові технології не можуть повністю замінити безпосередню міжособистісну взаємодію між педагогом і дитиною, а повинні виступати її ефективним доповненням.

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту відкриває нові можливості для професійної діяльності педагогів, в тому числі і логопедів. Генеративні системи штучного інтелекту можуть використовуватися для підготовки дидактичних матеріалів, створення індивідуалізованих вправ, адаптації навчального контенту до особливих освітніх потреб дитини, розроблення консультаційних матеріалів для батьків та підготовки навчально-методичних ресурсів.

У логопедичній практиці штучний інтелект може допомагати у створенні мовленнєвих завдань, доборі ілюстративного матеріалу, розробленні індивідуальних програм корекційної роботи та підготовці мультимедійного супроводу занять. Водночас використання штучного інтелекту потребує дотримання принципів академічної доброчесності, професійної етики та критичного мислення. Логопед несе відповідальність за достовірність і коректність усіх матеріалів, створених за допомогою цифрових технологій, а також повинен враховувати індивідуальні особливості розвитку кожної дитини. Штучний інтелект не може замінити професійне судження фахівця, його педагогічний досвід, емпатію та безпосередню взаємодію з дитиною.

Подальший розвиток цифрових технологій відкриває нові перспективи для спеціальної освіти та логопедії. Особливого значення набувають технології штучного інтелекту, адаптивні освітні системи, цифрові платформи корекційно-розвиткового супроводу, а також технології доповненої та віртуальної реальності.

У найближчій перспективі логопедична практика все активніше використовуватиме автоматизований аналіз мовлення, цифрові системи моніторингу мовленнєвого розвитку, персоналізовані навчальні середовища та інтелектуальні цифрові помічники для підтримки корекційного процесу.

Водночас технологічний розвиток не повинен нівелювати гуманістичний характер педагогічної діяльності. Для логопеда визначальними залишаються особистісно орієнтований підхід, повага до гідності дитини, емпатія, підтримка та жива комунікація. Саме гармонійне поєднання сучасних цифрових інструментів із професійною майстерністю логопеда забезпечує ефективність корекційно-розвиткової роботи та сприяє успішній соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Для сучасного логопеда цифрова компетентність стає важливою складовою професійної компетентності. Вона забезпечує здатність ефективно використовувати цифрові ресурси, технології штучного інтелекту та інноваційні засоби комунікації для організації якісної корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного інклюзивного освітнього середовища.

Практичне заняття № 7

Кейс-стаді «Етичні та філософські аспекти цифровізації освіти»

Форма організації роботи: аналіз кейсів, групова дискусія, вирішення проблемних ситуацій, презентація результатів роботи, рефлексія.

Питання для обговорення

1. Яким чином цифровізація впливає на трансформацію сучасного освітнього середовища?

2. Які можливості відкриває цифрова комунікація для педагогів, логопедів та здобувачів освіти?

3. Яку роль відіграють цифрові технології у спеціальній освіті та логопедичній практиці?

4. Які етичні проблеми виникають під час використання цифрових технологій та штучного інтелекту в освіті?

5. Як забезпечити дотримання принципів академічної доброчесності в умовах цифровізації освітнього процесу?

Кейс 1. Дистанційне логопедичне заняття

Логопед проводить онлайн-заняття з дитиною, яка має тяжкі порушення мовлення. Під час заняття дитина швидко втрачає увагу, відволікається та відмовляється виконувати завдання. Батьки постійно втручаються в процес роботи, підказують відповіді та коментують дії дитини.

Завдання для обговорення:

Визначте основні труднощі комунікації в описаній ситуації.

Запропонуйте шляхи підвищення ефективності дистанційного заняття.

Кейс 2. Використання штучного інтелекту в роботі педагога

Педагог створив дидактичні матеріали за допомогою генеративного штучного інтелекту та використав їх під час навчання. Згодом виявилось, що частина інформації містить неточності та не враховує особливості розвитку дітей з ООП.

Завдання для обговорення:

Хто несе відповідальність за якість створених матеріалів?

Яких принципів повинен дотримуватися педагог під час використання ШІ у професійній діяльності?

Кейс 3. Академічна доброчесність у цифровому середовищі

Студент під час виконання індивідуального завдання повністю використав текст, згенерований штучним інтелектом, не здійснивши його аналізу та не зазначивши факт використання цифрового інструменту.

Завдання для обговорення:

Чи можна вважати таку ситуацію порушенням академічної доброчесності?

Як слід правильно використовувати генеративний штучний інтелект у навчальній діяльності?

Кейс 4. Цифрові технології в інклюзивному освітньому середовищі

У закладі освіти планується впровадження нової цифрової платформи для організації навчання дітей з особливими освітніми потребами. Частина педагогів

підтримує нововведення, а інші висловлюють занепокоєння щодо технічних труднощів та можливого зменшення живого спілкування з дітьми.

Завдання для обговорення:

Які переваги та ризики цифровізації інклюзивної освіти?

Які компетентності необхідні сучасному педагогу для ефективної роботи в цифровому середовищі?

Завдання для самостійної роботи

1. Створити мультимедійну презентацію «Етичні та філософські аспекти цифровізації освіти»

2. На основі аналізу кейсів сформулюйте 10 правил етичного використання цифрових технологій у професійній діяльності педагога та логопеда та додайте у презентацію 1.

Рекомендована література: [1], [3], [6], [9], [10].

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	0-1 балів	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичне завдання за умови сторонньої допомоги.
	2-3 бал	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконане завдання у цілому відповідає вимогам, хоча має незначні огріхи.
	4-5 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, аргументовано застосовує філософські поняття й методичні підходи під час дискусій, аналізу педагогічних ситуацій, кейсів, тренінгових вправ і презентації результатів роботи. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичне завдання. Не припускається помилок при його виконанні. Здобувач виступає експертом практичного завдання, що виконали однокурсники.
Самостійна	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на

робота		побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1-2 бал	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	3-4 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	5 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Тестування	0-3	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь
	3-5	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь
	5-7	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь
	7-10	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – розробити та презентувати освітній проєкт «Модель комунікативно безпечного інклюзивного освітнього середовища» (схема, рекомендації, філософське обґрунтування)	0	Завдання не виконано. Відсутні структурна схема моделі, практичні рекомендації та філософсько-комунікативне обґрунтування. Робота повністю згенерована ШІ без зазначення факту його використання та без авторського доопрацювання.
	1-2 бали	Подано фрагментарний проєкт. Структурна схема має формальний характер або відсутня. Практичні рекомендації не пов'язані з проблематикою комунікативної безпеки та інклюзивної освіти. Філософське обґрунтування поверхове. Власна позиція здобувача майже не представлена. Вказано факт використання ШІ, що має компелетивний характер згенерованого матеріалу майже без редагування.
	3-4 балів	Проєкт загалом відповідає темі. Представлено структурну схему моделі та окремі рекомендації щодо організації комунікативно безпечного інклюзивного освітнього середовища. Філософське обґрунтування має переважно описовий характер. Власна позиція здобувача недостатньо аргументована практичними прикладами. Використано окремі джерела; у разі застосування ШІ факт його використання зазначено.

	5-6 балів	Проект відповідає визначеній темі та необхідному обсягу. Представлено логічно побудовану модель комунікативно безпечного інклюзивного освітнього середовища. Надано практичні рекомендації для педагогів, батьків та інших учасників освітнього процесу. Філософсько-комунікативне обґрунтування містить посилання на основні положення комунікативної філософії, інклюзії та педагогіки партнерства. У разі використання ШІ продемонстровано авторське редагування матеріалу.
	7-9 балів	Проект є цілісним, логічно структурованим і практично орієнтованим. Розроблена модель характеризується системністю, враховує принципи комунікативної раціональності, діалогу, інклюзії, безпечного освітнього простору та партнерської взаємодії. Практичні рекомендації є змістовними, реалістичними й професійно обґрунтованими. Власна думка демонструє творчий підхід, коректне використання фахових термінів і здатність застосовувати філософські концепції до аналізу освітніх ситуацій. У разі використання ШІ дотримано вимог академічної доброчесності.
	10 балів	Проект виконано на високому науково-методичному рівні. Представлено модель комунікативно безпечного інклюзивного освітнього середовища зі структурною схемою, філософсько-комунікативним обґрунтуванням і практичними механізмами реалізації. Продемонстровано глибоке розуміння концепцій сучасної комунікативної філософії, інклюзивної освіти, цифрової та педагогічної комунікації. Практичні рекомендації є інноваційними, аргументованими та придатними до використання в професійній діяльності. Робота містить самостійні висновки, коректно оформлені посилання на джерела та відповідає принципам академічної доброчесності; у разі використання ШІ це прозоро зазначено й критично осмислено. Аргументовано власну думку з опорою на практичні факти. Дотримано академічних стандартів без використання ШІ.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (залік)

Для навчальної дисципліни «Сучасна комунікативна філософія» навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку. Кількість балів, необхідних для заліку (не менше 60), студент отримує під час участі у практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи. Під час виконання всіх видів самостійної роботи здобувач повинен надавати короткий коментар щодо використання ШІ: що вдалося, а що було неточним та як він оцінює його допомогу. Це дозволяє побачити процес мислення, а не лише результат.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90–100 A)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82–89 B)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері філософії педагогічної взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74–81 C)	Здобувач на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні процеси педагогічної взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами, дає правильні відповіді щодо закономірностей філософії сім'ї. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64–73 D)	Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Розуміє основні процеси педагогічної взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами та технології планування і моніторингу педагогічної підтримки родини.
Задовільно (60–63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо головних понять філософії педагогічної взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії. Але відсутнє глибоке розуміння впливу соціально-дезадаптованої сім'ї на розвиток особистості та методів педагогічної взаємодії з родинами дітей з особливими освітніми потребами.
Незадовільно (35–59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання підсумкового контролю.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Комунікація як предмет сучасного філософського аналізу.
2. Комунікативний поворот у філософії XX–XXI століть.
3. Основні категорії сучасної комунікативної філософії.
4. Етичні засади комунікації в філософії Арістотеля.
5. Діалог як фундаментальна форма людського буття.
6. Проблема мови та розуміння в сучасній філософії.
7. Комунікативні аспекти філософії існування М. Гайдеггера.
8. Поняття комунікації у філософії К. Ясперса.
9. Свобода, відповідальність і комунікація у філософії Ж.-П. Сартра.
10. Філософія мови Людвіга Вітгенштейна.
11. Мовні ігри та їх значення для соціальної взаємодії.
12. Проблема раціоналізації суспільства у філософії Макса Вебера.
13. Цінності та соціальна дія в концепції М. Вебера.
14. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія як основа гуманістичної комунікації.
15. Поняття «життєвого світу» в феноменології Едмунда Гуссерля.
16. Значення концепції життєвого світу для сучасної комунікативної філософії.
17. Соціальна теорія Юргена Габермаса та її місце в сучасній філософії.
18. Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса.
19. Поняття «ідеальної комунікації» в концепції Ю. Габермаса.
20. Комунікативна, інструментальна та стратегічна дія.
21. Комунікативна раціональність як основа суспільного розвитку.
22. Дискурс як форма досягнення взаєморозуміння.
23. Дискурс і суспільний консенсус у концепції Ю. Габермаса.
24. Взаєморозуміння як мета комунікативної взаємодії.
25. Функціональний аспект комунікації в системній теорії Нікласа Лумана.
26. Комунікація як механізм функціонування соціальних систем.
27. Інклюзія як філософська та соціальна концепція.
28. Цінність людської різноманітності як основа інклюзивного суспільства.

29. Філософські засади прав людини та прав дитини з особливими освітніми потребами.

30. Інклюзивна освіта як простір соціальної взаємодії та комунікації.

31. Філософія дитинства в сучасній гуманітарній думці.

32. Дитинство як життєвий світ особистості.

33. Особливості комунікації в дошкільному віці.

34. Комунікація як чинник розвитку молодшого школяра.

35. Особливості комунікативного розвитку підлітка.

36. Роль комунікації у формуванні особистості дитини з особливими освітніми потребами.

37. Педагогічна комунікація як професійна компетентність сучасного педагога.

38. Діалог як основа педагогічної взаємодії.

39. Емпатія як складова педагогічної комунікації.

40. Рефлексія в професійній діяльності педагога.

41. Комунікативна етика педагога.

42. Командна взаємодія у системі психолого-педагогічного супроводу.

43. Сім'я як суб'єкт освітнього процесу.

44. Філософія партнерства в сучасній освіті.

45. Особливості взаємодії педагога з родинами дітей з особливими освітніми потребами.

46. Комунікативна підтримка родин дітей з ООП.

47. Взаємодія з родинами внутрішньо переміщених осіб.

48. Особливості роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах.

49. Цифровізація освіти як сучасний соціокультурний процес.

50. Цифрова комунікація в інформаційному суспільстві.

51. Цифрова культура та трансформація освітнього середовища.

52. Цифрові технології у спеціальній освіті та логопедії.

53. Можливості використання цифрових інструментів у корекційно-розвитковій роботі.
54. Етичні проблеми цифрової комунікації.
55. Академічна доброчесність в умовах цифровізації освіти.
56. Штучний інтелект у професійній діяльності педагога: можливості та ризики.
57. Інформаційна безпека та медіаграмотність в освітньому просторі.
58. Цифрова нерівність як виклик сучасній освіті.
59. Комунікативна культура особистості в цифровому суспільстві.
60. Значення сучасної комунікативної філософії для розвитку інклюзивної освіти та педагогічної практики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Пер.з нім. В.Купліна. Київ: Дух і літера, 2011. 280с.
- 2.Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Київ: Лібра, 2003.248 с
- 3.Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. К.: Лібра, 1999. 488 с
- 4.Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах/ Ніклас Луман (пер. з нім. М.Бойченко, В.Кебуладзе). Київ: Дух і літера, 2011. 336с.
5. Орленко І.М. Філософія соціальної дезадаптації особистості. Філософія: підручник / За ред. Є.Р. Борінштейна. Одеса: ПНПУ ім.К.Д.Ушинського, 2021. С. 272-294.
6. Orlenko I. Psychological factors of the structure of social maladjustment of the individual in modern society. Modern approaches to the development of relevant competencies in the socio-cultural environment: collective monograph. Dallas, USA: Primedia eLaunch LLC, 2023. PP. 35-61.

7. Орленко І.М. Соціокультурна адаптація студентської молоді. Методичний посібник. Одеса, 2021. 84 с.

8. Орленко І. М. Філософський аналіз проблем соціальної адаптації та дезадаптації родин, які виховують особливу дитину. Мультиверсум. Філософський альманах. Київ, 2019. Вип. 3–4 (169–170). С. 54–72.

9. Організація безпечного освітнього простору: координація дій. Навчально-методичний посібник. /Кол. автор.: Бальбуза О., Варє І., Заварова Н., Краснощок Т., Кривоногова О., Лєскова А., Орленко І., Солнцева О. Одеса-Умань: Видавець Сочінській М.М., 2023. 190 с.

10. Теоретичні засади філософії комунікації: практикум/ уклад.: Л.Г.Дротянко, С.С.Ордеонов. Київ: НАУ, 2021. 42с.

11. Dunn, Winnie. Best practice philosophy for community services for children and families. Best practice occupational therapy for children and families in community settings. Routledge, 2024. 1-13.

12. Rachmad, Yoesoep Edhie. The Philosophy of Family and Society in Shaping Personal Identity. The United Nations and The Education Training Centre, 2023.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: URL:<http://www.nbuv.gov.ua/>

3. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL:<http://odnb.odessa.ua/>

4. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL:<https://library.pdpu.edu.ua/>